

อนาคตภาพพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในสังคมชีวิตวิถีใหม่*

The Scenario of Monks Teaching Morality to Raise the Level of Teaching Buddhism in New Normal Society

¹ขันทอง วัฒนะประดิษฐ์, ²ชนันภรณ์ อารีกุล, ³พระศรีธรรมภาณี,
⁴พระมหาพงษ์ธร คลังสอน และ ⁵ขวัญตระกูล บุธิจักร

¹Khantong Watanapradith, ²Chananporn Areekul, ³Phra Sridhammaphane,
⁴Phramaha Phongsathorn Klongson, and ⁵Khwantrakun Butthichak

^{1,3,4,5}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

²มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

^{1,3,4,5}Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

²Srinakharinwirot University, Thailand.

¹Corresponding Author's Email: Kanthong.wat@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอนาคตภาพพระสอนศีลธรรมในการยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือวิจัยที่ใช้ ได้แก่ การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ครู ผู้บริหารสถานศึกษาศึกษานิเทศก์ พระสอนศีลธรรม บุคลากรและผู้บริหารสำนักงานพระสอนศีลธรรม จำนวน 96 รูป/คน ใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย

ผลการศึกษาพบว่า การยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ พระสอนศีลธรรมควรมีการปรับตัวให้ทันยุคกับบริบทของผู้เรียน โดยพระสอนศีลธรรมต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและแม่นยำในเนื้อหาหลักธรรมคำสอน การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงรุกตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาจิตและปัญญาแก่ผู้เรียน มีเทคนิควิธีการสอนที่ใช้สื่อและเนื้อหาที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน มีภาวะผู้นำในการทำงานร่วมกับสถานศึกษาและชุมชน การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมควรเน้นคุณสมบัติทั้งด้านวิชาและจรณะ กล่าวคือ ความรู้หลักคำสอนพระพุทธศาสนาและพื้นฐานเกี่ยวกับการสอน มีจริยวัตรเป็นต้นแบบสร้างความศรัทธา อุทิศตนและมุ่งมั่นในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ทักษะสำคัญที่พระสอนศีลธรรมในอนาคตพึงมีเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ ได้แก่ 1) พระสอนศีลธรรมควรมีแนวคิดพื้นฐานทางการศึกษา 2) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการสร้างหลักสูตร 3) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน 4) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการประเมินการเรียนรู้ และ 6) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะทางการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้

คำสำคัญ: อนาคตภาพ; พระสอนศีลธรรม; การสอนวิชาพระพุทธศาสนา; สังคมชีวิตวิถีใหม่

Abstract

The research purpose was to investigate the scenario of moral teaching monks to raise the level of teaching of Buddhism subject in the new normal society. The research methodology was qualitative research. The research instruments were documentary study form, interview form, and a focus group discussion form. The key informants were teachers, school administrators, educational supervisors, teaching morality monks, officers and executives of the Office of the Moral Teaching Monks totally as 96 people. The research analysis was inductive analysis. The research results were:

To raise the level of teaching of Buddhism subject in the new normal society, moral teaching monks should be adapted to keep up with the context of the learners. The moral teaching monks had to gain knowledge about the basic education core curriculum and precise the content of Buddhism. They should teach Buddhism based on active learning approach and the threefold principle that aimed to develop the mind and wisdom for learners. They used teaching techniques, media and content that consistent to the context of the learners. They had leadership in working with educational institutions and communities. The selection of moral teaching monks should focus on both academic and moral qualities as consisted of having the knowledge of Buddhism, having morality as a role model to build faith, and determining to propagate Buddhism. The important skills in the future of teaching moral monks in the new normal society were as: 1) the moral teaching monks should understand basic educational concepts, 2) the teaching moral monks should have curriculum development skill, 3) the teaching moral monks should have skills in using learning innovation in classroom, 4) the teaching moral monks should have learning activities management skill, 5) the teaching moral monks should have learning assessment skill, and 6) the teaching moral monks should have research skill to develop learning innovations.

Keywords: Scenario; Teaching Morality Monks; Teaching Buddhism Subject; New Normal Society

บทนำ

ตามวิสัยทัศน์ชาติที่ระบุไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561-2580) ประเทศไทยมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน ที่มีเป้าหมายให้คนในชาติทุกช่วงวัย เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพมีความพร้อมสำหรับวิถีชีวิตในศตวรรษที่ 21 ซึ่งรากฐานแรกที่ต้องเริ่มต้นในการปลูกฝังบ่มเพาะ คือ เด็กและเยาวชน การนำหลักศาสนาเข้ามาเป็นฐานยึดเหนี่ยวจิตใจและเป็นเครื่องมือพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีคุณภาพ เครื่องมือหนึ่งที่ภาครัฐได้เห็นความสำคัญและนำมาใช้เป็นกลไกในการพัฒนา คือ การใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ในสถานศึกษา เรียกพระสงฆ์เหล่านี้ว่า พระสอนศีลธรรม อยู่ภายใต้โครงการที่รัฐสนับสนุนเกิดสำนักงานพระสอนศีลธรรม 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย สำหรับสำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยดำเนินการมาแล้วเกือบ 2 ทศวรรษ ได้สำรวจวิจัยพบว่า มีผลสัมฤทธิ์อยู่ในระดับที่ดีสามารถส่งเสริม

พัฒนาทัศนคติและพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียน (Phra Sridhammapani et al. 2018) สอดรับกับความมุ่งหมายที่นำวิชาพระพุทธศาสนามาบรรจุไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ มุ่งทำให้ผู้เรียนมีความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ (Department of Academic Affairs, Ministry of Education, 2003) แม้ผลการวิจัยดังกล่าวจะชี้ให้เห็นถึงผลเชิงบวกในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา แต่มีผลการศึกษาที่สะท้อนถึง ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาผู้เรียนไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ผู้เรียนไม่สามารถมีพฤติกรรมที่เหมาะสม การควบคุมตนเองให้มีสติของผู้เรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ขาดความมุ่งมั่นและกระตือรือร้นในการเรียน ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองในการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ขาดความสามารถในการควบคุมจิตใจให้จดจ่อกระตือรือร้นกับสิ่งที่ควรสนใจ และขาดความสามารถทางปัญญาในการเรียนรู้ การคิดแก้ปัญหาที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้ (Suthasinobon, 2020) แม้ว่าการวิจัยทั้งสองชิ้นจะสะท้อนแง่มุมที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามผลการศึกษาทั้งสองนี้ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจบริบทการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งพระสอนศีลธรรมมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ช่วยสอนและเป็นบริบทที่สถานศึกษา สังคมคาดหวังให้พระสอนศีลธรรมจะช่วยให้การบ่มเพาะพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนมากขึ้น

ทั้งนี้ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเกิดปรากฏการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อประเทศไทยและทั่วโลก การพัฒนาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาต่างหยุดชะงักลง การปรับตัววิถีเพื่อความอยู่รอดทำให้วิถีการดำเนินชีวิตของสังคมมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากอดีต การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการดำเนินชีวิตที่มากขึ้น กลายเป็นวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์เป็นสังคมวิถีชีวิตใหม่ที่แตกต่างจากอดีตที่ผ่านมา (Phramaha Yuddhapicharn Thongjunra and Phosing, 2022) ถือได้ว่าเป็นทั้งวิกฤตและความท้าทายต่อการจัดการเรียนการสอนของพระสอนศีลธรรม แม้ว่าการนำเทคโนโลยีมาใช้ในวิถีการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ มากขึ้น แต่ในทางการศึกษา พบว่า การเรียนการสอนออนไลน์ของไทยยังไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งความไม่พร้อมและการเข้าถึงเทคโนโลยีของผู้เรียน รวมถึงความพร้อมของครูผู้สอน ครอบครัวยังต้องดูแลประสานกับสถานศึกษา นอกจากนี้การเข้าถึงเทคโนโลยีของเด็กและเยาวชนยังขาดภูมิคุ้มกันและความรู้เท่าทันสื่อ มีนักวิชาการที่พยายามนำเสนอให้เห็นถึงความสำคัญของการนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาช่วยเสริมรากฐานการศึกษาให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคม มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม เกิดสติปัญญาในการดำเนินชีวิตให้ดีงาม (Phra Anusorn Kittiwanno et al, 2020) แต่ในทางกลับกันก็มีกระแสต่อต้านการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาจากเด็กและนักเรียนบางกลุ่ม

การแสดงออกของกลุ่มเด็กและเยาวชนเริ่มที่จะส่งเสียงต่อต้านดังข่าวปรากฏสื่อพาดหัวข่าวในผู้จัดการสุดสัปดาห์ประเด็น “ถอดพระพุทธศาสนาออกจากบทเรียน” บนเวทีชุมนุมหน้ากระทรวงศึกษาธิการของ “มือบ้นักเรียนแล้ว” กลุ่มเยาวชนขอการศึกษาที่รวมตัวเฉพาะกิจ เพื่อเรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปการศึกษา ในช่วงต้นเดือนตุลาคม 2563 อันเกิดจากแรงกดดันที่เยาวชนรู้สึกผิดหวังกับการจัดการศึกษาไทยที่ใช้เวลาเรียนสูงเป็นอันดับ 2 ของโลก ทำให้คุณภาพชีวิตนักเรียนมีคุณภาพต่ำ การแข่งขันสูง และไม่มีความสุข โดยวิชาพระพุทธศาสนาเป็นหนึ่งในวิชาในเวทีเสนอความเห็นของเยาวชนที่เห็นว่าควรตัดออกเพราะไม่ได้ประโยชน์อะไร ดังข้อความที่แสดงถึงมุมมองและความรู้สึกที่เด็กและนักเรียนมีต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาว่า “วิชาที่ไม่จำเป็นอย่างพระพุทธศาสนา กิจกรรมที่ไม่จำเป็นสมุทจริยธรรม สามารถดึงศักยภาพเด็กออกมาได้ตรงไหน ศักยภาพเพียงอย่างเดียวที่ดึงออกมาได้ คือความอดทนอดกลั้นต่อระบบการศึกษาที่โคตรห่วยแตก” (Manager Online, 2020) ซึ่งในอดีต ปี พ.ศ.2533 เคยมีปรากฏการณ์ทำนองเดียวกันนี้เช่นกันปี โดยเหตุผลที่นำมาอ้างคือ ความล้มเหลวในการสอนที่เน้นการท่องจำ เนื้อหาซ้ำซ้อน ครูไม่มีทักษะเฉพาะทาง จึงอยากให้เปลี่ยนเป็นจริยธรรมสากลแทน แต่ในสมัยนั้นประเด็นที่เรียกร้องดังกล่าวตกไป

ด้วยแรงหนุนจากหลายฝ่ายในสังคมไทยที่เห็นว่าพระพุทธศาสนายึดโยงกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย เห็นได้ว่าแม้เวลาจะผ่านล่วงเลยไปปัญหาที่สะท้อนผ่านปรากฏการณ์สังคมในช่วงต่างๆ เกี่ยวกับปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนายังเป็นประเด็นที่พบเห็นได้จนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่า ประเด็นของพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ที่ต่อต้านการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา และอยากให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเป็นเพียงปรากฏการณ์ภูเขาน้ำแข็งที่มีปัจจัยอื่นๆ ผลักดันให้นำประเด็นนี้มาให้สังคมได้เห็น ซึ่งรากเหตุแห่งปัญหาที่แท้จริงยังอยู่ใต้อภูเขาน้ำแข็งที่มีมานาน จึงควรได้เร่งหาแนวทางการแก้ไขเป็นการด่วน เพื่อพัฒนาพลิกโฉมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตอบสนองต่อคนรุ่นใหม่และสอดคล้องกับสังคมวิถีใหม่

ทั้งนี้ ปัญหาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา พบว่า ผู้สอนจำนวนมากยังใช้วิธีการสอนแบบยัด ผู้สอนเป็นศูนย์กลางโดยใช้วิธีการสอนแบบบรรยายเนื้อหา ส่งเสริมการท่องจำมากกว่ามุ่งให้ ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนคิดไม่เป็น แก้ปัญหาไม่ได้ และไม่ได้นำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ขาดสติและสมาธิในการเรียน ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายต่อการเรียน (Suthasinobon, 2021) นอกจากนี้ ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสอนศีลธรรม พบว่า ขาดทักษะในการถ่ายทอดความและไม่มีเทคนิคการสอนแบบหลากหลาย ไม่ชำนาญการใช้สื่อการสอนที่ทันสมัยในการประกอบการเรียนการสอน ขาดความชำนาญในการผลิตสื่อที่ทันสมัยโดยเฉพาะสื่อเทคโนโลยีที่สอดคล้อง ขาดความคล่องในการใช้สื่อประกอบการเรียนเรียน และไม่มีวิธีกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจในการเรียน และเน้นบรรยายมาก จนนักเรียนไม่มีส่วนในกิจกรรมเลยและเนื้อหาในการเรียนมีมากไม่สอดคล้องกับเวลาที่ใช้ทำการเรียนการสอน สภาพห้องและสภาพแวดล้อมมีบรรยากาศไม่เหมาะต่อการศึกา (Phra Samuh Somchai Sirisampanno et al, 2017)

กล่าวได้ว่า หนึ่งในปัญหาของการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา คือ กระบวนการเรียนการสอนของผู้สอนที่ยังเป็นวิธีการสอนแบบบรรยายเป็นหลัก มากกว่าที่จะใช้การเรียนการสอนในรูปของการปฏิบัติ หรือ การสอนเชิงรุก (Active Learning) ทำให้เด็กไม่เข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ประกอบกับค่านิยมของสังคมที่เน้นวัตถุนิยมตามค่านิยมตะวันตก ระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่เน้นคุณภาพของการศึกษาจากคะแนนหรือเกรด มุ่งการแข่งขันทางการศึกษาที่สูง ทำให้การเรียนวิชาพระพุทธศาสนาได้รับความท้าทายจากหลายปัจจัย หนึ่งในปัจจัยสำคัญคือ ตัวผู้สอนหรือพระสอนศีลธรรมที่จะมุ่งให้เกิดสมรรถนะแก่ผู้เรียนมากกว่าความรู้แบบท่องจำเหมือนดังที่ผ่านมา ผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ออกแบบครุมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ออกแบบการจัดการเรียนรู้ เอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้และพัฒนาตนเอง ในบรรยากาศและสถานการณ์ที่ครูจัดให้ผู้เรียนได้คิดเอง ปฏิบัติเองและนำไปสู่การสร้างความรู้ด้วยตนเองอย่างพึงพอใจ การรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล หรือรายกลุ่มเพื่อออกแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมสนองตอบความต้องการ ความถนัด ความสนใจและวิธีการหรือลีลาการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน และบทบาทสำคัญยิ่ง คือ ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในทุกด้าน (Department of Academic Affairs, Ministry of Education, 2003)

นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจำเป็นต้องบูรณาการศาสตร์ต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนแสดงความสามารถที่เชี่ยวชาญเน้นทำได้จริง เกิดสมรรถนะผู้เรียนได้โดยบูรณาการการนำผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม การใช้สื่อตลอดจนการวัดและประเมินผลมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (Vichanti.S & et al., 2021) อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมาสำนักรงานการศึกษาขั้นพื้นฐานได้แต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการสอนพระพุทธศาสนาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อเร่งพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่สมสมัยกับสังคมปัจจุบันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมวิถีชีวิตใหม่ โดย Kittichai

Suthasinobon (2020) ได้นำเสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีสติเป็นฐานการเรียนรู้ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนมีวินัยในการเรียน ทักษะทางสังคมของผู้เรียน เจตคติที่มีต่อการเรียน รวมถึงความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียนสูงขึ้นด้วยรูปแบบดังกล่าว จากสถานการณ์ตามข่าวกับสิ่งที่ภาคการศึกษาได้พยายามปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่มุ่งศึกษาถึงการออกแบบการจัดการเรียนรู้ แต่ยังไม่ได้สะท้อนถึงมิติของการพัฒนาตัวผู้สอนหรือพระสอนศีลธรรม

ดังนั้นศึกษาอนาคตภาพของพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและเร่งด่วนในการที่จะทำให้เยาวชนได้ตระหนักเห็นคุณค่าการศึกษา คือ ไตรสิกขา หรือการศึกษาที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ที่พระพุทธเจ้าทรงมอบไว้เป็นมรดกมวลมนุษยชาติโดยไม่เลือกว่าต้องมานับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งหัวใจสำคัญของผลสัมฤทธิ์ในการจัดการเรียนรู้คือ ตัวผู้สอน ซึ่งส่วนใหญ่คือ พระสอนศีลธรรม ในฐานะเป็นปรโตโฆสะหรือกัลยาณมิตรให้กับเด็กและเยาวชนรวมถึงบุคลากรในสถานศึกษาที่จะบ่มเพาะและ ถ่ายทอดศรัทธาและปัญญาที่ได้จากการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา สามารถนำไปใช้กับชีวิตประจำวันและสร้างภูมิคุ้มกันทางศีลธรรมให้กับเยาวชน ซึ่งนับวันจะหาที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจได้ยาก งานวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยย่อยที่ 3 นี้ ภายใต้แผนวิจัย การพลิกโฉมพระสอนศีลธรรม: การพัฒนาพระบริหารการนิเทศก์พระนิเทศและพระสอนศีลธรรมเพื่อสร้างพลังขับเคลื่อนศีลธรรมในสังคมไทย ซึ่งนับเป็นภาพจิ๊กซอร์สุดท้ายที่สำคัญของกระบวนการวิจัย โดยอาศัยการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพในการให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เป็นกระจกสะท้อนแนวทางการพัฒนาพระสอนศีลธรรมในอนาคต ภาพของพระสอนศีลธรรมที่สังคมอยากเห็น เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการสร้างความร่วมมือเพื่อการพัฒนาให้การเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้เรียนมีสมรรถนะที่พึงประสงค์ สอดรับกับวิสัยทัศน์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ คือ คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

เพื่อศึกษาอนาคตภาพพระสอนศีลธรรมในการยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องตามประเด็นศึกษา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธวิธีการสอน บทบาทและหน้าที่การจัดการเรียนรู้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ทักษะสำคัญของผู้เรียนในยุคศตวรรษที่ 21 การสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบเครื่องมือวิจัย สำหรับงานวิจัยใช้เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามปลายเปิด แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งมีโครงสร้าง การทำสนทนากลุ่ม ตรวจสอบคุณภาพด้านของความเที่ยงตรงในเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ จำนวน 5 ท่าน และผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เลขที่ ว.93/2564

ขั้นตอนที่ 3 เก็บรวบรวมข้อมูลตามระยะการวิจัย โดยระยะที่ 1 เป็นการค้นหาปัญหาและความคาดหวังต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาของผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษาพิเศษ

บุคลากรสังกัดสำนักงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พระสอนศีลธรรมและบุคลากรสังกัดสำนักงานพระสอนศีลธรรม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่เข้าร่วมงานสัมมนาวิชาการออนไลน์ เรื่อง “พัฒนาทักษะการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาตามแนววิถีใหม่” 20 กันยายน 2564 ผลการสังเคราะห์ที่ได้นำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์และสะท้อนทวนข้อมูลให้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในระยะต่อไป ระยะที่ 2 ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มพระสอนศีลธรรม 4 ภาค (เหนือ กลาง อีสาน ใต้) จำนวน 71 รูป โดยการใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง เกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นพระสอนศีลธรรมที่เข้าร่วมอบรมพระนิเทศก์จากโครงการวิจัยย่อย 2 เพื่อรวบรวมประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองและแนวทางการพัฒนาส่งเสริมพระสอนศีลธรรมในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ระยะที่ 3 การทำสนทนากลุ่มถอดบทเรียนของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ตัวแทนกลุ่มพระบริหารการนิเทศและพระนิเทศก์ และกลุ่มคฤหัสถ์ ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและศึกษานิเทศก์ 4 ภาค เพื่อร่วมสะท้อนความเห็นเกี่ยวกับอนาคตภาพพระสอนศีลธรรม กล่าวคือ การพัฒนาคุณภาพพระสอนศีลธรรมที่แต่ละท่านอยากเห็น โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกิจกรรมการพัฒนาพระนิเทศ พระนิเทศก์ จากโครงการวิจัยย่อย 1 และ 2 มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 25 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลในแต่ละระยะมาจัดแยกประเด็นและจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายในการวิจัย และตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) ด้วยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์และการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน วิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย โดยตีความสร้างข้อมูลสรุปชั่วคราวนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์การสร้างข้อสรุปในแต่ละระยะการวิจัยมาเปรียบเทียบกับข้อมูลและวิเคราะห์ด้วยแนวคิด ทฤษฎีที่นำมาเป็นกรอบในการศึกษา เรียบเรียงนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัย

พบว่า การยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ พระสอนศีลธรรมควรมีการปรับตัวให้ทันยุคกับบริบทของผู้เรียน และต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงรุกตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาจิตและปัญญาแก่ผู้เรียน มีเทคนิควิธีการสอนที่ใช้สื่อและเนื้อหาที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน การทำงานร่วมกับสถานศึกษาและชุมชน ซึ่งความคาดหวังที่ได้จากการสังเคราะห์ความเห็นของผู้เกี่ยวข้องเหล่านี้ สอดรับกับสมรรถนะของครูผู้สอนในศตวรรษที่ 21 ของกระทรวงศึกษาธิการ บนพื้นฐานของการเป็น C-Teacher กล่าวคือ

ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและแม่นยำในเนื้อหาหลักธรรมคำสอน เป็นเรื่องของ **Content** คือ ความรู้และความเชี่ยวชาญในเรื่องที่สอน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายการเรียนรู้ ทั้งนี้ ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและเนื้อหาหลักธรรมคำสอนที่นำมาใช้สอนผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง 2551 ของพระสอนศีลธรรมเป็นเรื่องที่จำเป็น เพราะการจะทำให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะตามผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวัง พระสอนศีลธรรมจำเป็นต้องรู้และเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาที่สอนหรือเรื่องที่สอนเป็นอย่างดี เพราะหากผู้สอนไม่เชี่ยวชาญในเรื่องที่สอนหรือถ่ายทอด ก็ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้บรรลุเป้าหมาย ดังตัวอย่างเสี่ยงสะท้อนว่า การทำความเข้าใจกับหลักสูตรและการถ่ายทอดให้ผู้เรียนจะต้องกระชับ เข้าใจง่าย และไม่ต้องท่องจำ และ ควรจัดการสอนให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เน้นฐานสมรรถนะให้เกิดกับผู้เรียนสามารถนำไปเป็นแนวปรับใช้กับสถานการณ์ได้และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงรุกตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาจิตและปัญญาแก่ผู้เรียน โดยเป็นผู้สอนที่มี **Caring** การแสดงออกถึงความรัก เมตตาห่วงใยผู้เรียน ทำให้เกิดความเชื่อใจ เชื่อมั่น และไว้วางใจ เกิดความผ่อนคลาย และมีความสุขในการเรียนรู้ ดังนั้นพระสอนศีลธรรม ควรมีจิตวิญญาน ความเป็นครู รักการถ่ายทอดความรู้ด้านพระพุทธศาสนา ศีลธรรม การเข้าใจและให้ความรัก ความเมตตา ต่อนักเรียน นอกจากนี้ผู้สอนควรมี **Constructionist** คือ การมีความเชื่อว่าผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ ขึ้นเองได้ด้วยการลงมือปฏิบัติที่เชื่อมโยงความรู้หรือประสบการณ์เดิมที่มีอยู่กับความรู้และประสบการณ์ใหม่ ที่ได้รับจากผู้สอนกล่าวคือ เป็นเรื่องของการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงรุกตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งให้เกิด การพัฒนาจิตและปัญญาแก่ผู้เรียน ดังพระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ ได้กล่าวไว้ในงานสัมมนาเรื่อง การพัฒนาทักษะการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาตามแนววิถีใหม่ ว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาไม่ควรเน้นแต่วิชาการจนเกินไป แต่ควรมุ่งส่งเสริมผู้เรียนในเรื่องของ ทาน ศีล ภาวนา ยกระดับสูงขึ้นคือ ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา โดยให้เด็กและเยาวชนได้ฝึกปฏิบัติและตระหนักรู้ เห็น หรือได้สัมผัสอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ที่ได้จากการเรียนรู้ของตนเอง ในขณะที่มีหลายเสียงสะท้อนที่ระบุถึง การทำให้ผู้เรียนเข้าใจในพระพุทธศาสนา โดยผู้สอนเข้าใจในเด็กยุคใหม่ว่าควรเรียนรู้อะไร ไม่ไปยึดเยียดให้เข้าจนไม่ชอบศาสนา ความเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย และใช้แนวทางการเรียนรู้แบบ active learning มากขึ้น การเข้าใจนักเรียนและจัดการสอนให้เป็นไปตามความต้องการของนักเรียนให้สอดคล้องกับความรู้ที่ต้องการจะสอน (Most Ven. Prof. Dr. Phra Dhammatjarabundit, 2021)

เทคนิควิธีการสอนที่ใช้สื่อและเนื้อหาที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน รวมถึงการบริหารจัดการชั้นเรียน ด้วย **Computer (ICT) Integration** คือ การนำเทคโนโลยีมาบูรณาการช่วยในการจัดกิจกรรมเรียนรู้รูปแบบการสอนที่ทำให้ผู้เรียนสนใจและส่งเสริมทักษะให้กับผู้เรียน ดังข้อความสะท้อนว่า พระสอนศีลธรรมควรใช้สื่อการสอน เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ดึงดูดใจเด็ก สื่อประกอบการสอน เพราะจะสร้างความสนใจในการเรียน นอกจากนี้ การนำเทคโนโลยีเข้ามาเพื่อช่วยจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนในวิชาพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องสำคัญและสอดคล้องกับการศึกษาในศตวรรษที่ 21 และควรทำให้การเข้าถึงพระพุทธศาสนาได้ง่ายทุกที่ทุกเวลา โดยผ่านการใช้เทคโนโลยี สื่อที่เข้าถึงผู้คนได้ทุกเพศวัย ผ่านทางโซเชียล ที่มีความสนุกสนาน ไม่ไกลตัวผู้เรียน โดยอาศัย **Communication** คือ การสื่อสารของผู้สอนในการถ่ายทอดความรู้ ทั้งการยกตัวอย่าง การบรรยาย การใช้สื่อนำเสนอ การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจในเรื่องที่สอนได้ตามเป้าหมาย ตัวอย่างเสียงสะท้อนว่า ครูควรปลูกฝังใส่ตัวชินเรื่องพระพุทธศาสนา เป็นการสอนที่สอดแทรกเนื้อหา เชิงสังคม ตัวอย่าง จากสื่อที่มีการแลกเปลี่ยน มีการให้นักเรียนตั้งคำถาม ใช้ปรัชญาให้เด็กตั้งคำถาม การเรียนรู้ต้องควบคู่กับความสนุกสนาน (Enjoy Learning) ผู้เรียนมีความสุขที่ได้หลุดพ้นจากความไม่รู้ เช่น การใช้วิธีเล่นเป็นเรียน (Play Way : Playing is Learning) การเล่านิทานหรือกรณีตัวอย่าง (Case Study) หรือการให้ลงมือปฏิบัติจริง ทั้งนี้พระสอนศีลธรรมต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับจิตวิทยาเด็กที่มีความแตกต่างแต่ละช่วงวัย เพื่อให้การออกแบบการสอนสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในแต่ละชั้นวัย นอกจากนี้ยังมีเสียงสะท้อนว่า การนำศาสนาพุทธไปสอนควรคำนึงธรรมชาติ พื้นฐานความเป็นคนเพราะบางห้องมีศาสนาอื่นอยู่ เมื่อศาสนาพุทธเป็นธรรมชาติของโลก ควรสอนแบบสากล เอาความเป็นศาสนาออกไปเป็นการให้ความดี ผู้เรียนก็เข้าสู่ธรรมะได้ และสัมผัสเองได้ ที่จริงแล้วพุทธะคือพุทธะทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และถ้าต้องการบ่มเพาะชาวพุทธอย่างจริงจัง ควรเปิดโครงการเผยแผ่ศาสนาพุทธ ที่ต้องการเรียนรู้เรื่องศาสนาพุทธอย่างแท้จริง ผู้เรียนจะได้ปรับใจและพร้อมเผชิญทุกอย่างในโครงการ และ

ภาวะผู้นำ การทำงานร่วมกับสถานศึกษาและชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนเป็นกระบวนการที่บุคลากรทางการศึกษาใช้ในการติดต่อสื่อสารและสร้างความเข้าใจอันดีกับผู้เรียน

ผู้ปกครองและคนในชุมชน เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคลากรของสถานศึกษาและคนในชุมชนหรือเครือข่ายภายนอกชุมชน เพื่อร่วมกันพัฒนาสถานศึกษาในทุกๆ ด้าน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนมีความสำคัญและจำเป็นต่อสถานศึกษา ผู้เรียน พ่อแม่ ผู้ปกครองและชุมชน เพราะทั้งสองสถาบันจะต้องช่วยกัน มีส่วนร่วมกันในการจัดสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ และทรัพยากรที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน พระสอนศีลธรรมในอนาคตจึงควรมีสมรรถนะดังกล่าวด้วย **Connectivity** การจัดกิจกรรมเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างผู้เรียน ผู้สอน สถานศึกษา และชุมชน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ให้ประสบการณ์ตรงกับผู้เรียน กล่าวคือ พระสอนศีลธรรมยุคสังคัมภีร์ชีวิตใหม่ ควรทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายการศึกษานอกจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มพระสอนศีลธรรม ควรทำงานร่วมกับสถานศึกษาและชุมชน เพื่อร่วมแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับบริบทที่ชุมชนสังคมคาดหวัง ดังเสียงสะท้อนว่า การรวมตัวรวมใจรวมพลัง ร่วมมือกันของครู พระสอนศีลธรรม ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียน นำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และสร้างเครือข่ายองค์กรแห่งการเรียนรู้ทางศีลธรรมโดยมีพระสอนศีลธรรมออกไปทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้ทางพระพุทธศาสนาพร้อมกับเครือข่ายต่างๆ ด้วยความร่วมมือร่วมใจ นอกจากนี้ต้องมี **Collaboration** คือ การที่ผู้สอนมีบทบาทในการทำให้เกิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การทำงานเป็นทีม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดทักษะอาชีพและทักษะชีวิต ดังนั้นพระสอนศีลธรรมจึงจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำ เข้าใจและเห็นความสำคัญของการทำงานเป็นทีม สามารถให้คำปรึกษาหารือในสิ่งที่ถูกต้อง เหมาะสม และเป็นธรรม เป็นผู้นำทางปัญญา รอบรู้ด้านใดด้านหนึ่งชัดเจน อาศัยความรู้ประสบการณ์ที่ดีในอาชีพ เป็นผู้จูงใจผู้อื่นให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง และมี **Creativity** คือ ความสร้างสรรค์ในการออกแบบกิจกรรมเรียนรู้ที่หลากหลาย เน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองให้มากกว่าที่ผู้สอนจะถ่ายทอดความรู้โดยตรง การทำบรรยากาศห้องเรียนที่เอื้อในการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน กล่าวคือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียนเชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่างๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกัน บูรณาการความรู้ ทักษะค่านิยมและจริยธรรม ด้วยการใช้แหล่งความรู้ สื่อและเทคโนโลยีต่างๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่างๆ การจัดการเรียนการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย เรียกว่า “นวัตกรรม” คือ การหาแนวทางวิธีการใหม่ๆ ที่เกิดจากการผสมผสานหลายๆ อย่างเข้าด้วยกันเพื่อแก้ปัญหา พัฒนาให้เป็นคุณค่า มูลค่าทำให้เกิดคุณค่ามูลค่าเพิ่มการนำศาสตร์ต่างๆ มาผสมผสานอยู่ร่วมกันเนื่องจากมีความเป็นพระพุทธศาสนา รวมอยู่ในนั้น หลายศาสตร์รวมกันมันถึงจะเกิดปาฏิหาริย์ คำว่า “ปาฏิหาริย์” หมายถึง ผลดีที่เกิดขึ้นจากสาเหตุที่เป็นคุณงามความดีหลายๆ อย่างผสมผสานเข้าด้วยกันเป็น “พุทธนวัตกรรม” สำคัญอย่าให้หลุดจากกิงไบของคุณงามความดี การคิดแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ที่เรียกว่า พุทธนวัตกรรม ด้วยเป้าหมายนี้ เป็นหลัก เป็นลักษณะเป็นกรอบ (Most Ven. Prof. Dr. Phra Dhammavatjarabundit, 2021) นอกจากนี้ ยังมีเสียงสะท้อนว่า พระสอนศีลธรรมนำนวัตกรรมมาแก้ปัญหาการเรียนการสอนได้ เชื่อมโยงกับการทำวิจัยในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน การวิเคราะห์ สังเคราะห์และวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน เป็นสมรรถนะที่สะท้อนให้เห็นว่า พระสอนศีลธรรมในอนาคตก็จำเป็นต้องมีลักษณะของการเป็นครูนักวิจัย (teacher-researcher) โดยใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน หรือใช้การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาการเรียนรู้อะไรหรือพัฒนาการเรียนรู้อะไรของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง โดยควรเข้าใจและอธิบายหลักพื้นฐานการวิจัยและมีทักษะในการทำวิจัยได้ด้วยตนเอง ควรมีความสามารถในการดำเนินการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาการเรียนรู้อะไรในชั้นเรียน และควรมีความสามารถในการนำผลที่ได้จากงานวิจัยในชั้นเรียนไปใช้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและผู้เรียนได้

ทั้งนี้ การพัฒนาพระสอนศีลธรรมให้มีสมรรถนะความเป็นครูในศตวรรษที่ 21 จึงควรเริ่มต้นจากการคัดเลือกพระสงฆ์ที่จะมาทำหน้าที่พระสอนศีลธรรมในอนาคต ควรใช้เกณฑ์ที่เป็นทั้งวิชาและจรณะ ได้แก่ ความศรัทธาและอุตมการณ์ในการสอนพระพุทธศาสนา คุณสมบัติส่วนตัวของพระสอนศีลธรรม คุณวุฒิ ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ บริบทต่างๆ ที่สนับสนุนให้การสอนศีลธรรมเกิดประสิทธิภาพสูงสุด นอกจากนี้ Most Ven. Prof. Dr. Phra Dhammavatjarabundit (2021) กล่าวว่า ในแง่คุณสมบัติของผู้สอน ต้องมีความสามารถที่หลากหลายให้สอดคล้องกับยุคสมัยแห่งอนาคต (Next Normal) โดยเฉพาะคุณสมบัติเบื้องต้นที่ขาดไม่ได้คือ “ศรัทธาและจิตอาสา” และสิ่งสำคัญที่พระสอนศีลธรรมต้องมี คือ วิชาความรู้ กับ จรณะ คือความประพฤติ สอนให้จำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เย็นให้สัมผัส นี่คือนิยามของพระสอนศีลธรรม ต้องมี “จุดยืน” (Assoc. Prof. Dr. Phra Theppawaramethi, 2021)

อนาคตภาพพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ โดยผู้วิจัยใช้กรอบของการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ในการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเสียงสะท้อนของผู้เกี่ยวข้อง ประกอบกับการรับฟังเสียงสะท้อนจากพระสอนศีลธรรม และการเสนอความเห็นของกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยพลิกโฉมพระสอนศีลธรรม พบว่า อนาคตภาพพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ ได้แก่

1) พระสอนศีลธรรมควรมีแนวคิดพื้นฐานทางการศึกษา มีความรู้ ความเข้าใจในปรัชญาทางการศึกษา แนวคิดการศึกษา หลักจิตวิทยาทั่วไป จิตวิทยาพัฒนาการ พัฒนาการด้านการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านต่างๆ จิตวิทยาการศึกษา การพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมทั้งด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ ด้านสังคมและด้านจิตใจ ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) คำนึงถึงการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญเสมอ (2) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ (3) สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริง และ (4) สามารถกำหนดแนวคิดพื้นฐานที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะของการเป็นพุทธศาสนิกชนได้

2) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการสร้างหลักสูตร มีความรู้ ความเข้าใจในแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้าง ออกแบบ และพัฒนาหลักสูตรการสอน ต้องเชี่ยวชาญในการใช้หลักการสอน เทคนิคการสอนแบบต่างๆ และสามารถเลือกใช้รูปแบบการสอนที่เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละบุคคล ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) การออกแบบหลักสูตรควรใช้การบูรณาการในวิชาที่หลากหลายเข้าด้วยกัน (2) หลักสูตรที่ดีต้องเชื่อมโยงวิชาการไปสู่การดำเนินชีวิตได้จริง และ (3) หลักสูตรที่ดีต้องสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่คุณธรรมได้

3) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถพัฒนาและใช้นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อการจัดและพัฒนากิจการการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ โดยนวัตกรรมต้องครอบคลุมทั้งนวัตกรรมทางด้านหลักสูตร นวัตกรรมการเรียนการสอน นวัตกรรมสื่อการสอน และนวัตกรรมการบริหารจัดการฐานข้อมูลในสถานศึกษา ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) ออกแบบและพัฒนานวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้ได้หลากหลายเพื่อความเหมาะสมกับผู้เรียน (2) ควรมีความสามารถในการเลือกใช้ทรัพยากรและสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และ (3) ควรมีความสามารถในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบทเรียน

4) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถนำทฤษฎีการเรียนรู้มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยการศึกษาหลักจิตวิทยาการเรียนรู้แบบต่างๆ ซึ่งมีจุดเน้นที่แตกต่างกันไป มาใช้ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ มีเทคนิคที่น่าสนใจในการนำเข้าสู่บทเรียน มีทักษะการสื่อสาร การสอนที่ดีและชัดเจน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ใช้เทคนิคการสอนที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ วิพากษ์ แก้ปัญหา

และฝึกปฏิบัติเพื่อแสดงทักษะที่คาดหวังได้ ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) ควรเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน (2) ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเต็มที่ และ (3) ควรเป็นผู้ที่มีความสามารถในการใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย

5) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการประเมินการเรียนรู้ มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถใช้การวัดเพื่อประเมินครอบคลุมทั้ง 3 แนวทาง ได้แก่ การประเมินขณะเรียนรู้ (Assessment as learning) การประเมินเพื่อการเรียนรู้ (Assessment for learning) และการประเมินผลการเรียนรู้ (Assessment of learning) ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) มีความสามารถในการประเมินผลตามสภาพจริง (2) สร้างวิธีการประเมินผลที่หลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับบทเรียนและผู้เรียน (3) นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ในการออกแบบการสอนซ่อมเสริมให้แก่ผู้เรียน (4) นำผลการประเมินจากผู้เรียนมาใช้ในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

6) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะทางการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน พระสอนศีลธรรมในอนาคตควรมีลักษณะของการเป็นครุนักวิจัย (teacher-researcher) โดยใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน หรือใช้การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหาการเรียนรู้หรือพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) ควรเข้าใจและอธิบายหลักพื้นฐานการวิจัยและมีทักษะในการทำวิจัยได้ด้วยตนเอง (2) ควรมีความสามารถในการดำเนินการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ในชั้นเรียน และ (3) ควรมีความสามารถในการนำผลที่ได้จากงานวิจัยไปใช้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนและผู้เรียน

กล่าวได้ว่า อนาคตภาพพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ แม้ว่าจะดูเหมือนเป็นแรงผลักดันพร้อมความคาดหวังให้พระสอนศีลธรรมเกิดการปรับเปลี่ยนและพัฒนาตน แต่เป็นเรื่องสำคัญและเร่งด่วนที่ต้องพัฒนาทั้งองค์ความรู้เพื่อฟื้นฟูศรัทธาในการเรียนวิชาพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงคนรุ่นใหม่ ซึ่งจะเป็นรากฐานการพัฒนาอนาคตของประเทศไทยในทางอ้อมหากเยาวชนได้เรียนรู้และได้รับการบ่มเพาะปัญญาที่ถูกต้องจะสร้างให้สังคมไทยเป็นสังคมของคนมีคุณภาพที่ตระหนักรู้จักตนเอง หน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม การไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่นรวมถึงการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ทำให้สังคมเกิดสันติสุขโดยเริ่มต้นจากสันติภายในตั้งแต่วัยเยาว์

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ โมเดลสมรรถนะพระสอนศีลธรรม 4 ทิศ เพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่

ประกอบด้วยทิศที่ 1 เป็นสมรรถนะด้านทักษะพื้นฐานการศึกษา เป็นจุดเริ่มต้นแรกที่สำคัญสำหรับพระสอนศีลธรรมที่จะต้องมีความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นครู

ทิศที่ 2 เป็นสมรรถนะด้านทักษะการเข้าใจโครงสร้างหลักสูตร ซึ่งจะเป็นบันไดก้าวต่อจากการเข้าถึงหัวใจสำคัญของการเป็นครู

ทิศที่ 3 ประกอบด้วยสองสมรรถนะ คือ ทักษะการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน ทักษะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเรื่องของการนำหลักคิดการสอนพระพุทธศาสนาเชิงรุกที่บูรณาการแนวทางการสอนแบบ Active learning และพุทธวิธีการสอนที่นับว่าเป็นทางสายการเปิดโอกาสให้พระสอนศีลธรรมที่ช่วงวัยสามารถออกแบบการสอนเชิงรุกได้เหมาะสมกับจริตของตน

ทิศที่ 4 ประกอบด้วยทักษะด้านการประเมินการเรียนรู้และทักษะการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ซึ่งเป็นการทำให้การเรียนการสอนเกิดการพัฒนาดำเนินอย่างต่อเนื่องและเข้าถึงผู้เรียนรายบุคคล ซึ่งกรอบแนวคิดในการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนหัวใจสำคัญคือ การวิเคราะห์ปัญหาผู้เรียนแบบอริยสัจ 4 ตามหลักพระพุทธศาสนาที่มุ่งเห็นเหตุ วิเคราะห์เหตุ หาทางแก้ และนำพาผู้เรียนก้าวข้ามมายาคติอันเกิดจากความไม่รู้หรือเห็นคุณค่าของการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้เรียนได้มรรคผลจากการปฏิบัติของตนเองจนตระหนักถึงคุณค่าและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นปกติ นำพาชีวิตให้มีสติไม่พาดนไปสู่ความเสื่อมด้วยมีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่เข้มแข็ง

อนาคตภาพพระสอนศีลธรรม :

๖ สมรรถนะเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่

รูปภาพที่ 1 อนาคตภาพพระสอนศีลธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้นำประเด็นผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์มาทำการอภิปรายในประเด็นที่สำคัญ ดังนี้

ความคาดหวังให้พระสอนศีลธรรมส่งเสริมยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ พระสอนศีลธรรมควรมีการปรับตัวให้ทันยุคกับบริบทของผู้เรียน โดยพระสอนศีลธรรมต้องมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและแม่นยำในเนื้อหาหลักธรรมคำสอน การจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาเชิงรุกตามหลักไตรสิกขาที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาจิตและปัญญาแก่ผู้เรียน มีเทคนิควิธีการสอนที่ใช้สื่อและเนื้อหาที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน มีภาวะผู้นำในการทำงานร่วมกับสถานศึกษาและชุมชน บนพื้นฐานของการเป็น C-Teacher นั้น เป็นเพราะพระสอนศีลธรรมแม้จะไม่ใช่ครูในฐานะที่เป็นบุคลากรของสถานศึกษา แต่เมื่อเข้าไปสอนสถานศึกษาบริบทการสอนแบบพระสงฆ์ที่เน้นการท่องจำแบบการเรียนภาษาบาลีไม่สามารถนำมาใช้กับเด็กและเยาวชนในโลกยุคใหม่ที่สามารถเข้าถึงความรู้ด้วยการสืบค้นออนไลน์ ดังนั้น การสอนที่จะเข้าถึงผู้เรียนในยุคสมัยใหม่พระสอนศีลธรรมจึงจำเป็นต้องพัฒนาให้มีคุณลักษณะความเป็นครูแบบ C-Teacher ดังผลการศึกษาของ Boonrak (2020) ได้ทดลองการใช้การจัดการเรียนรู้ด้วยแบบร่วมมือเทคนิค TGT ในการเรียนเรื่องวันสำคัญทางศาสนา ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้หลังเข้าอบรมด้วยวิธีการสอนแบบร่วมมือเทคนิค TGT สูงกว่าก่อนอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 การสอนด้วยการส่งเสริมการใช้การวิเคราะห์ของผู้เรียน รู้จักใช้เหตุผลมาวิเคราะห์เนื้อหาสาระ เน้นการคิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะส่งผลต่อผู้เรียนในการ

พัฒนาตัวเองเพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับวิชาเนื้อหาสาระอื่นๆ หรือวิชาอื่นๆ เป็นการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ทำให้สามารถเกิดการเรียนรู้ได้อย่างแท้จริงถึงแม้จะไม่เคยเรียนเรื่องนั้นๆ มาก่อนก็ตาม การคัดเลือกพระสอนศีลธรรมควรเน้นคุณสมบัติทั้งด้านวิชาและจรรยา ในด้านของคุณสมบัติสำคัญที่ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยให้ไว้ตรงกันคือ ตัวผู้สอน กล่าวคือ พระสอนศีลธรรมซึ่งจะเป็นผู้ไปส่งมอบธรรมะและบ่มเพาะศีลธรรมให้กับเยาวชนในสถานศึกษา ต้องมีศรัทธาและปัญญา เพราะการออกไปสอนในสถานศึกษาเปรียบดังการไปเผยแผ่คำสอนพระพุทธศาสนา ซึ่งจะต้องทุ่มเทเอาใจใส่มากกว่าการเทศน์ญาติโยมที่วัด และต้องเตรียมตัว เตรียมความรู้ตามแบบโลกการศึกษาสมัยใหม่ ซึ่งศรัทธาและปัญญานี้ นอกจากเรื่องของเข้าใจแก่นแท้พระพุทธศาสนาแล้ว ตัวผู้สอนต้องเป็นดั่งกัลยาณมิตรให้กับผู้เรียน ดังพุทธพจน์ ภิกษุผู้ดำเนินตามมรรคาของพระพุทธเจ้า หรือพระสาวกพึงถึงความสิ้นทุกข์ได้ บัณฑิตทำให้เป็นกัลยาณมิตรและคบหาท่านเหล่านั้น (Thai Tripitakas: 7/351/351)

อนาคตภาพพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ ผลการศึกษาพบองค์ประกอบในการพัฒนาพระสอนศีลธรรมเพื่อยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ มี 6 องค์ประกอบ สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ในยุคศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) ฝึกให้ผู้เรียนเผชิญกับปัญหาในโลกที่เป็นจริง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงบทเรียนผู้เรียนเข้าสู่คลังแห่งความรู้ทั่วโลก ครูผู้สอนเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้สนับสนุนให้ผู้เรียนเปลี่ยนสาระสนเทศเป็นความรู้ และนำความรู้เป็นเครื่องมือสู่การปฏิบัติและเป็นประโยชน์ เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้และต้องมีการสร้างวัฒนธรรมการสืบค้น (Create a culture of inquiry) และผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต (Phinla and Phinla, 2018) โดยผู้สอนฝึกให้ผู้เรียนเผชิญกับปัญหาในโลกที่เป็นจริง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงบทเรียนผู้เรียนเข้าสู่คลังแห่งความรู้ทั่วโลก ครูผู้สอนเปลี่ยนจากผู้ถ่ายทอดความรู้เป็นผู้สนับสนุนให้ผู้เรียนเปลี่ยนสาระสนเทศเป็นความรู้ และนำความรู้เป็นเครื่องมือสู่การปฏิบัติและเป็นประโยชน์ เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้และต้องมีการสร้างวัฒนธรรมการสืบค้น (Create a culture of inquiry) ดังนั้นผู้สอนจึงทำหน้าที่บทบาทที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงการเรียนรู้ นั่นคือ Paich (2013) กล่าวว่า ผู้สอนต้องให้ผู้เรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูผู้สอนออกแบบการเรียนรู้ฝึกฝนให้ตนเองเป็นโค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) แก่ผู้เรียน ซึ่งสิ่งที่เป็นตัวช่วยของครูผู้สอนในการ จัดการเรียนรู้คือ ชุมชนการเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์ (Professional Learning Communities: PLC) เกิดการรวมตัวของครูผู้สอนเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานที่ของครูผู้สอนแต่ละคน ทักษะการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนจึงทำให้พระสอนศีลธรรมสามารถร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาการเรียนการสอนสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางศีลธรรมพัฒนาผู้เรียน กล่าวโดยสรุปว่า หากต้องการบ่มเพาะผู้เรียนเป็นเช่นไร พระสอนศีลธรรมควรต้องเป็นผู้นำสามารถเชื่อมโยงทักษะที่มีของตนเองถ่ายทอดสู่ผู้เรียนได้ ซึ่งการบ่มเพาะสำคัญที่พระสอนศีลธรรมจะส่งต่อผู้เรียน คือ ปัญญาในการเห็นคุณค่าของหลักธรรมคำสอนสู่การปฏิบัติด้วยตนเองจนเห็นคุณค่าและเกิดศรัทธาที่มีใช้ศรัทธาที่ยึดเหนี่ยวให้กับผู้เรียนเหมือนที่ผ่านมา แต่ต้องร่วมกันหาวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ที่นำไปสู่วิถีการเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ปริยัติ (รู้) ปฏิบัติ (ลงมือปฏิบัติ) และปฏิเวธ (ผลที่ได้กับตัวผู้เรียน)

สรุป

พระสอนศีลธรรมที่จะช่วยส่งเสริมยกระดับการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในสังคมชีวิตวิถีใหม่ ควรมีสมรรถนะของครูในศตวรรษที่ 21 คือ บนพื้นฐานของการเป็น C-Teacher คุณสมบัติของผู้สอนพระพุทธศาสนาคุณสมบัติเบื้องต้นที่ขาดไม่ได้คือ “ศรัทธาและจิตอาสา” การใช้แนววิธีการเรียนรู้พระพุทธศาสนาด้วยไตรสิกขา องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ควรมีการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายทำให้เกิด “นวัตกรรม” เรียนรู้ให้กับผู้เรียนในยุควิถีใหม่โดยจัดการเรียนการสอนที่ตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของผู้เรียน ดังนั้นอนาคตภาพของผู้ที่จะมาเป็นพระสอนศีลธรรมควรมี 6 ทักษะสำคัญ ได้แก่ 1) พระสอนศีลธรรมควรมีแนวคิดพื้นฐานทางการศึกษา 2) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการสร้างหลักสูตร 3) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน 4) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 5) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะการประเมินการเรียนรู้ และ 6) พระสอนศีลธรรมควรมีทักษะทางการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัย ผู้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การนำวิจัยไปใช้ประโยชน์ สำหรับสถานศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงผู้เรียนมากยิ่งขึ้น เขตพื้นที่การศึกษาหรือศึกษานิเทศก์ ควรนำไปใช้ในการช่วยส่งเสริมพัฒนาคุณภาพพระสอนเกี่ยวกับการเขียนแผนการสอน การใช้สื่อการออกแบบการเรียนรู้ที่ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทของพระในแต่ละพื้นที่

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 การพัฒนาหลักสูตรสมรรถนะพระสอนศีลธรรมในระดับต้น ระดับกลาง และระดับสูง เพื่อให้เห็นทิศทางการพัฒนาและความก้าวหน้า

2.2 การวิจัยติดตามผลการจัดการเรียนการสอนที่เปลี่ยนแปลงของพระสอนศีลธรรมที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนและสถานศึกษา

References

- Boonrak, S. (2020). The Development of Learning Achievements in Buddhism Subjects on Important Buddhist Days of Mathayomsuksa 2 Students with Cooperative Learning Management Using TGT Technique. *Education Journal*, 3(2), 50-59.
- Department of Academic Affairs, Ministry of Education. (2003). *Organizing Buddhist Learning Materials*. Bangkok: Department of Academic Affairs.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Thai Tripitakas*. Bangkok: MCU Press.
- Manager Online. (2020). ยกเลิก “วิชาพระพุทธศาสนา” เป็นไปได้หรือไม่ “ปัง” หรือ “พัง”. Retrieved September 2, 2021, from <https://mgronline.com/daily/detail/9630000103272>
- Paich, V. (2013). *Building Learning to the 21st Century*. Nakhon Pathom: S. Charoen Printing Co., Ltd.

- Phinla, W., & Phinla, W. (2018). *The Management of Social Studies Learning in the 21st Century*. Bangkok: chulalongkorn University Press.
- Phra Anusorn Kittiwanno et al. (2020). New Normal: Educational Adaptation Through Buddhism. *Journal of MCU Nakhondhat*, 7(9), 56-70.
- Phra Dhammavatjarabundit. (2021). *Develop Skills for Teaching and Learning in Buddhism According to the New Normal*. The Office of Monk Development for Teaching Morality of MCU. Retrieved 20 September, 2021 from <https://fb.watch/heBJallBF-/>
- Phramaha Yuddhapicharn Thongjunra et al. (2022). New Normal of Life that Need the Dhamma. *Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak*, 9(1), 191-206.
- Phra Samuh Somchai Sirisampanno et al. (2017). The Work Performance of Moral Teaching Monks in the Pratheapwitthayathan School. Wihandaeng District. Saraburi Province. *Journal of MCU Social Science Review*, 6(2 Sp.), 491-504.
- Phra Theppawaramethi. (2021). *Develop Skills for Teaching and Learning in Buddhism According to the New Normal*. The Office of Monk Development for Teaching Morality of MCU. Retrieved 20 September, 2021 from <https://fb.watch/heBJallBF-/>
- Phra Sridhammapani et al. (2018). *An Analytical Studies Process and Outcomes of Project of Monks Teaching Morality in School*. (Research Report). Ayutthaya: The Office of Monk Development for Teaching Morality of MCU.
- Suthasinobon, K. (2020). The Development of Buddhist Instructional Model of Mindfulness Based Learning for Elementary Education Level in Modern Thai Society. *Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University*, 15(2), 40-53.
- Vichanti, S. et al. (2021). Integrated Learning Management of Buddhism, *Panidhāna Journal*, 17(2), 233-256.